

פרשת וישמע יתרו

וַיִּשְׁמַע. מה שמועה שמע ובא, מלחמת עמלק שמע ובא, שהיא כתובה בצדו, דברי ר' יהושע. ר' אלעזר המודעי אומר, מתן תורה שמע ובא, שבשעה שנתנה תורה לישראל וזו כל מלכי האדמה בהיכליהם, שנאמר ^וובהיכלו כלו אומר כבוד. באותה שעה נתקבצו כל מלכי אומות העולם אצל בלעם הרשע. אמרו לו, בלעם שמא המקום שם י עושה לנו כמו שעשה לדור המבול, שנא' ^וה' למבול ישב וישב ה' מלך לעולם. אמר י עושה נד ט להם, שומים שבעולם, כבר נשבע הקב"ה לנח שאינו מביא מבול לעולם, שנא' ^וכי מי נח זאת לי אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ. אמרו לו, שמא מבול של מים אינו מביא, מבול של אש מביא. אמר להם, אינו מביא לא מבול של אש ולא מבול של מים, אלא תורה נותן הקב"ה לעמו ולידידיו, שנא' ^וה' עוז לעמו יתן. כיון ששמעו כולם מפיו הדבר הזה, ענו כולם ואמרו אחר כך, ^וה' יברך את עמו בשלום, ופנו והלכו איש למקומו. רבי אליעזר אומר, קריעת ים סוף שמע ובא, שבשעה שנקרע ים סוף יהושע ה א נשמע מסוף העולם ועד סופו, שנא' ^ויהי כשמוע כל מלכי האמורי. וכן אמרה רחב

(א) 1 מה שמועה וכו'. עיין תשב"ץ ח"ב ס"רכג שמביא הקושא שהרי מפורש בכתוב מה שמע ומתוך דהכתוב דבר דרך כלל ובלא ספק שלא שמע כל הפרטים אלא הענינים היותר מפורסמים ועל זה שואל מה אלו הענינים וכל אחד מפרש לפי סברתו. ועיין ירושלמי מגילה עב ע"ב, ויקר' פ"ט ס"ו, במד"ר פ"ג ס"ב, שהש"ר פ"ד פסוק טז, פס"ר פ"ה, ילקוט בראשית לו, רש"י וראב"ע ורמב"ן. ועיין עוד שם"ר פ"כו ס"ו. ותתחומא כאן ס"ג, והזהיר דף לג, ומ"א: דברים פ"ט שם"ג, מ"ה שם לג ב (דף רט), ילקוט שופטים מח: 3 בהיכליהם. בא"צ הוסיף ע"פ הגמרא ואמרו שירה: 5 שני' וכו'. בא"צ מגיה: אמר להם שומים שבעולם כבר נשבע הקב"ה לנח שאינו מביא מבול לעולם שני' ה' למבול ישב ואומ' כי מי נח וגו' וא"צ וכלפניו הוא גם במכילתא דרשב"י: 11 ר' אליעזר. בפ"ו משמים דעת ר"א המודעי. ובש"ס דף שכה כולל שלש הדעות בקצרה, אבל דף שלד

(א) 1 אטכמך וישמע יתרו (אב"י כהן מדין) | רבא | מ ח' | אב ובא ר' יהושע אומר בשעה (א שבשעה) שניתנה וכו', ט ובא ר' יהושע אומר מלחמת | מלחמת וכו' בצדו | כ ח' | מ שכתובה | דברי ר' יהושע | מ ח' — 2 ט ר' אליעזר | המודעי | ומ — ח' | מ שבשעת מתן תורה — 3 לישראל | ט ח' | ט אדמה, אכמ תבל — 4 אכמ נתכנסו | מלכי | אטכמ ח' | אטכ ובאו להם (אט ח') | אצל | הרשע | אטמ ח' | ט ואמרו | בלעם | ט ח' | ד שמא המעשה הזה עושה לנו כשעשה (ל כמו שעשה) | המקום | מ הוא — 5 מ בדרך, ט כשם | כמה | כ לדורו של מבול | וישב וכו' לעולם | אטכמ ח' | 6 הקב"ה לנח | מ ח' | ט הבה, אכ המקום | לנח | א ח' | מ שני' מעבור מי נח זאת לי אמרו וכו' — 7 אטכ לי וגו' (כ ח') אמרו (וט אמר) — 8 וק אמר | שמא | א ח' | אב אבל מבול של אש הוא (א ח') מביא, ט אבל מביא הוא

מבול של אש | אינו וכו' | ק לא מבול של אש מביא ולא | לא | מ ח' | אטכ מים — אש — 9 של | א ח' | מ אלא נותן תורה | הקב"ה | אטכמ ח' | ולידידיו | אטכמ ח' | ט וכיון — 10 כולם | אכמ ח' | ט את הדבר הזה מפיו | ענו וכו' | מ הלכו איש וכו' | אב פנו כולם והלכו כולם (א להם) | איש איש למקומו, ט נסו כולן והלכו איש איש למקומו | בשיום | ק ג' וענו — 11 אטכ ר' אליעזר (כ אליעזר) המודעי | אטכמ שנקרע ים סוף (מ ים סוף ח') | לישראל שמעי — 12 אט האמורי וגו' | אטכ רחב אומרת,

הוונה לשלוחי יהושע, כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם שם ב יא-
ממצרים וגו' ונשמע וימם לבבנו ולא קמה עוד רוח באיש מפניכם. אמרו, רחב הוונה
בת עשר שנים היתה כשיצאו ישראל ממצרים, וכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר ונתה,
לסוף נ' שנה נתיירה, והיא אומרת: רבש"ע, בשלשה דברים חטאתי, בשלשה דברים
מחול לי, בחבל בחלון בחומה, שני⁵ ותורידם בחבל בעד החלון כי ביתה בקיר החומה שם טו
ובחומה היא יושבת.

וישמע יתרו. שבעה שמות נקראו לו: יתר, יתרו, חובב, רעואל, חבר, פוטיאל,
קני. יתר, שהותיר פרשה אחת בתורה. יתרו, שייתר במעשים טובים. חובב, שהיה חביב
למקום. רעואל, שהיה כריע למקום. חבר, שנעשה כחבר למקום. פוטיאל, שנפטר
מעבודה זרה. קני, שקנא לשמים וקנה לו תורה. — ד"א וישמע יתרו, מתחלה לא היו
קוראין לו אלא יתר, שנאמר ויילך משה וישב אל יתר חותנו, וכשעשה מעשים טובים שמות ד יח
הוסיפו לו אות אחת. וכן אתה מוצא באברהם, שמתחלה לא היו קוראין אותו אלא
אברם, וכשעשה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחת, ונקרא שמו אברהם. וכן אתה
מוצא בשרה, שמתחלה היו קוראין אותה שרי, וכשעשתה מעשים טובים הוסיפו לה
אות אחת גדולה ונקראת שמה שרה. וכן אתה מוצא ביהושע, שמתחלה היו קוראין
אותו הושע, וכשעשה מעשים טובים הוסיפו לו אות אחת ונקרא יהושע, שנא' ויקרא
משה להושע בן נון יהושע. ויש אחרים שפחתו מהם; יש לך ללמד מעפרון, שמתחלה

מ רחב אמרה — 1 כ [כ ח' אט ה' וגו' ונשמע] מ ה' וגו'
אמרו [כ טף ואמר ונשמע — 2 אכ לבבנו (א ג' וגו')
אמרו בת [ט רוח וגו' אמרו | רחב הוונה] אכמ וילקוט
יהושע רמז ט: ח' — 3 מ היתה רחב | אטכמ בשעה שיצאו |
ילקוט יהושע: ונתנה כל מ שנה שהיו יש' במדבר | אטמ
וכל אותן מ שנה | כמ ונתנה — 4 אטמ לסוף חמשים שנה
נתיירה | ט היא אמרה | אטכמ לפני הקביה (ט הכ"ה)
א (ק) רבש"ע | טמ דברים אלו | דברים | ילקוט יהושע:
ח' | חטאתי | ט ב' לפניך, מ חטאתי, ד' ג' נדה חלה הדלקה
וכן ילקוט יהושע: בגדה בחלה ובחלוקה | אכ ובשלשה
ימחל | בשלשה דברים | מ באל, ט ב' אלו | דברים | ילקוט
יהושע ח' — 5 מ ימחל | מ ובחלון | אטכמ ובחומה |
שנ' וכו' יושבת | ק ח' | א בחבל וגו' | כי וכו' יושבת | כ
ח' | מ החומה ובשביל כך ובחומה היא יושבת בחומת
הצדיקים בגן עדן — 7 כ ד"א וישמע יתרו | וישמע וכו'
לתורה ש' בע' ה' | ט רמז קסו | ד שבע, ב ד' | טכ חבר
חובב | אכמק | בן רעואל | חבר | אכמק ח' — 8 פרשה
וכי שייתר | ט ח' | אכמפש שהותיר | אט טובים חבר
שנתחבר למקום | שש שנעשה חביב | טב שהוא — 9 למקום
אטכמ בן שהוא כבן למקום (מ לפני המקום) רעואל |
אטכמ שהוא | ש ריע | מ לאל | חבר וכו' | למקום | אטכמ ח' — 10 שקנא לשמים | מ ח' | ט שקנא למקום | א וקונה |
מ שקנא | לן מ ח' | אטכמ את התורה | וישמע יתרו | טמ ח' | ט בתחלה — 11 אטכמ אותו אלא | וילך משה | מ ח' — 12 א
טכ אחת ונקרא שמו (אט ח') יתרו | ט באברהם אבינו שבתחלה — 13 מ וכשהוסיף במעשים טובים הוסיפו | שמן | אט ח' |
14 שמתחלה וכו' שרה | מ ח' | אכמ שמתחלה נקראת (אט ח') שרי | וכשעשתה וכו' גדולה | ט ח' | א וגו' | וק לו — 15 גדולה |
כ ח' | ונקנת שמה שרה | ל ח' | שמה | אכמ ח' | המוסגר דטמ ח' | א שמתחלה וגו' — 16 שנ' | אט ח' | שנ' וכו' יהושע |
מ ח' — 17 בן נון יהושע | א ח' | ט ויש אחרים שמנעו מהם, מ ויש שגרעו את אחת מהן, אכ ויש שמנעו מהם את (א ח')
יש לך | יש לך ללמד | מ ח' | כ לך לומר מעפרון | ט בן עפרון, א מעפרון | מ עפרון בתחלה היה כתוב עפרון מלא בדמה

מעתיק כל המכילתא בשלימות: 4 חטאתי. מה דנוסף כאן
בדפ"ר ליתא בשאר נוסחאות, וכן רש"י וזכ"ס קטו: לא גרס
ל"ה וכן ליתא במכילתא דרשב"י ורש"י מביא שם בשם
המכילתא בשלשה ימחל בחבל ופשתים וחלון ובעין זה הוא
בגמרא שם. ועיין גירס' המכילתא דרשב"י ובילקוט יהושע
רמז ט גורס כגירסא הישנה כאן ומגיה בז"ר שם בשלשה
חטאתי לפניך בחבל בחלון ובחומה, בשלשה מחול לי בגדה
בחלה ובחלוקה, ובא"א מביא פירוש אחד דבשלשה חטאתי
היינו בעין בירך ובבטן וא"י: 7 חבר. בפ"ז ליתא, וכן
ש"ס דף שכו ושם חמשה שמות ומונה ששה. וכן תנחומא
ב' שמות ס"א וכו"מ ומ"ח כאן ליתא, אבל במקום רעואל
איתא בכ"מ ומ"ח בן רעואל ומונים בן לשם בפני עצמו
וכן הוא במכילתא דרשב"י ובילקוט שופטים לח נתעברו
ב' הנוסחאות: 8 שהותיר. בתנחומא ס"ד ושם"ר פ"כו ס"ח
שיתר, וכן הוא במכילתא דרשב"י ובס' והוהויר דף לג: וזכה
ליתר פרשת דינין, וכן במ"ע מגיה וגורס שיתר פרשה וכו'
שהותיר במעשים טובים: 9 רעואל וכו', בפ"ז שנואב
למקום ונעשה ריע לישראל, וכן שם"ר פ"א ס"לב שנעשה
ריע לאל: — שנפטר וכו'. בפ"ז פוטיאל שפלטו אל מע"ז
ובש"ס שפטפטו באילולי עבודה זרה ונפטר הימנה, בבא
בתרא קט: ת"י שמות: 10 וקנה וכו' בש"ס וקנה לו ד"ת
וחיי עוה"ב, ועיין כל זה מכילתא דרשב"י וספרי במדבר
דף עב: 15 גדולה. ר"ל בכתב, בה"מ ובמ"ע צידד לומר

עֲשִׂיָּו | אִרְסוֹכָם מִכְבָּדוֹ | אִמְרוּ | ד' אִמְרוּ, א' אִמְ' | ל' אִמְרוּ | לָהֶם | דָּפ' ח' | אֲטֹכְ אֲנִי | מ' חוֹתֵן הַמֶּלֶךְ — 11 ט' עֲשֵׂה ה' שְׁקוֹל | כ' אֶלֶּהִים וְגו', א' ה' לְמִשְׁה וְגו' | עֲמֹן | מ' ח' | אֲטֹכְמָ שְׁקוֹל | כ' בִּישְׂרָאֵל... בְּמִשְׁה | שְׁקֹל וְכֹר [כֶּרֶב] | מ' ח' — 12 אֲטֹכְ שְׁקוֹל | אֲטֹכְ הָרֵב | כ' בְּתַלְמִיד | אֲטֹכְ וְשְׁקוֹל תַּלְמִיד | אָב [הַתַּלְמִיד] | אָב כְּנֻגָּ (כ' כְּנֻגָּ) | כ' יוֹר' | ה' | מ' ח' | מִמְצִירִים | מ' נ' כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם — 13 אֲמַפְּכָ נָטִים, כ' נִטְסִין | ט' שַׁעֲשֵׂה הַמָּקוֹס לֹהֵם לִישְׂרָאֵל, מ' שַׁעֲשֵׂה לָהֶם הַמָּקוֹס | ק' הִבֵּה' | כ' הִקְבִּי'ה לְמִשְׁה | 14 וְיָקָה וְכֹר אֶשֶׁת מִשְׁה' | מ' ח' | אֲנִי צְפוּרֵה וְגו' | אַחֵר שְׁלֹחִיתָ | כ' ח' | יְרֵי אִוְרִי' | מ' ח' — 15 אֲטֹכְ מֵאֲחֹר' | ט' שְׁפֹטֶרֶת הַיְמִנִי בְּגָט | שְׁלוֹת הָאִוְרִי' | מ' ח' — 16 מ' בְּגָט... בְּגָט | אֲטֹכְ אֶף שְׁלוֹת הָאִוְרִי' כִּאֵן | שְׁלֹחַן | כ' שִׁילּוּחַ בְּיוֹד' וְכֵן גִּפ' בְּסִמּוּךְ | כִּאֵן | רִל' גָּט | כ' ור' אֲלִיעֶזֶר | מ' אַחֵר | אֲכָמָ שְׁפֹטֶרֶת | טֹכ הַיְמִנִי | שְׁבִשְׁעָ עַד סֶה"ד | ט' ח' — 17 מ' שֹׁמֵר לוֹ הַמָּקוֹס | הוֹצֵא | הַמָּקוֹס | כ' שֹׁמֵר לוֹ הַקֶּבֶה' | אֲכ' הוֹצֵא, ל' הוֹצִיא | עֲמִי בְּנִי | אֲכָמָ ח' | וְעַתָּה | ד' ח' — 18 לִכְהָ | וְכֵן ג' נָא, אֲכ' לָךְ | אֵל פִּרְעֹה | כ' ח' | מ' פִּרְעֵה הוֹצֵא וְגו' | א' פִּרְעֵה וְגו' | בָּא וְנָטַל אֶשְׁתּוֹ וְשֵׁתִי בְּנִי | בָּאוּתָה שְׁעָה' | מ' ח' | מ' וּבְנִי עֲמֹן | וְהִיא מוֹלִיכִים לְמִצְרַיִם | אֲכָמָ ח' |

שני¹ וייקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על החמור וישב ארצה מצרים. באותה שם ד כ
שעה נאמר לאהרן, לך לקראת משה. יצא לקראת משה וחבקו ונשקו. א"ל משה הזכ שם כ
היית כל השנים הללו, אמר לו במדין, א"ל מה טף ונשים אלו עמך, אמר לו אשתי ובני.
אמר לו, ולאן אתה מוליכם, אמר לו למצרים; א"ל על הראשונים אנו מצמצמים ועכשיו
נצטער גם באלו. באותה שעה אמר לצפירה, לבי לבית אביך. ובאותה שעה הלכה 5
לבית אביה ונטלה שני בניה, לכך נאמר אחר שלוחיה.

ואת שני בניה וגו' נכריה, ר' יהושע אומר, ארץ נכריה היתה לו ודאי. ר' אלעזר
המודעי אומר, בארץ נכריה <נכר יה>. אמר משה, הואיל וכל העולם עובדי עבודה
זרה, אני אעבוד למי שאמר והיה העולם. שבשעה שאמר משה ליתרו, תן לי צפורה 10
בתך לאשה, אמר לו יתרו, קבל עליך דבר זה שאומר לך ואני נותנה לך לאשה, אמר
לו מהו, אמר לו בן שיהיה לך תחלה יהיה לעבודה זרה, מכאן ואילך לשם שמים,
וקבל עליו. אמר לו השבע לי, וישבע לו, שני וייואל משה. אין אלה אלא לשון שבועה, שם ב כא
שני וייואל שאול את העם לאמר, וכתוב וייואל נעמן הואל וקח ככרים. לפיכך הקדים
המלאך להרוג את משה, מיד ותקח צפורה צר ותכרות את ערלת בנה וגו' וירף וגו'.
ר' אלעזר בן עזריה אומר, מאוסה ערלה שנתגנו בה רשעים, שני כ"ב כל הגוים ערלים 15
וכל בית ישראל ערלי לב. ר' ישמעאל אומר, גדולה מילה ששלש עשרה בריתות
נכרתו עליה. ר' יוסי הגלילי אומר, גדולה מילה שדוחה את השבת החמורה שחייבין
עליה ברת. ר' יהושע בן קרחה אומר, גדולה מילה שלא נתלה למשה עליה מלא שעה.
ר' נחמיה אומר, גדולה מילה שדוחה את הנגעים. רבי אומר, גדולה מילה שכל זכויותיו
של משה לא עמדו לו בשעת דחקו, כשאמר לו המקום לך הוצא את עמי בני ישראל 20

1 וירכיבם וכו' מצרים] כ' ח', אמ' וגו' - 2 ד' אמר | אב
מ משה המדברה (א' ג' וגו') | אבמ וילקו' רמו קענ: יצא
לקראתו ומגפפו (אבמ והיה מגפפו) ומחבקו (ט מחבקו)
ומנשקו | כ' אחי משה, טמ משה אחי | א' איכן - 3 מ' כל
אותן הימים א"ל | א"ל טמ ח' | מה | א' ח', מ'ממה -
4 אמר לו דמ ח' | אבמ ולהיכן | ט להיכן | אמר לו ד
ח' | מ' אתה מביא עלינו את אלו, אבמ הבאת עלינו (ט)
(ח') את האחרונים | ק' אלו - 5 אבממ אמר לה משה לבי
ק באותה | ובאותה וכו' אביה | מ'פ נטלה שני בניה והלכה
לה לכך | ובאותה שעה וכו' בניה | ט ח' - 7 ואת וכו' | מ' ג' גר
הייתי בארץ נכריה | טב בניה בארץ נכריה | ארץ | דט ח' |
ודאי | כ' ח' | מ' ר' איעזר אומר | בכך ר' איעזר - 8 בארץ
נכריה | מ' ח' | המוסגר רק | כ' אבמ העולם כולו כאילו
(אב ח') עובד ע"ז | ט כולו עובדים ע"ז - 9 אבמ למי
אני אעבוד | ד לפני מי | אב תנה | אבמ ארץ צפורה |
10 יתרו | אבמ ח' | אבממ דבר אחד שאני אומר לך |
לאשר | מ' ח' | לו משה מה הוא - 11 לו מ' ח' | ט
הבן | לך | ד ח' | יורה | ח' | אב ומכאן | א' והלך | מ'

מכאן והלך לשמים | כ' לשום | מ' קיבל - 12 מ' השבע | ר"ל דט ח' אבל איתא בילקוט שמות קסט | א' ונשבע, מ'
נשבע, כ' והשבע | לו ח' | טבמ ואין | אלה | א' ח' | לשון | אבמ ח' - 13 לאמר | טבמ ח', א' וגו' | וכתוב | א' וכן | ויאמר
נעמן | אבמ ח' | במקרא: קח | ט ככרים כסף | כ' נכריים | א' ככרים וגו' | אבמ ולפיכך | לפיכך וכו' | צר | ט ח' - 14 מיד | מ'
ח' | אט צר וירף ממנו | כ' צר ואומר וירף ממנו - 15 ר' אלעזר וכו' | ט ח', ועיין לך לך רמו פא | כ' ר' אלעזר | מ' הערלה |
בה | מ' ח' | כ"מ מ' - 16 וכל וכו' | אבמ ח' | כ' כריתות - 17 כ' ור' יוסי | מ' שדוחה שבת | אבמ חמורה - 18 כ' מילה שכל זכויותיו
של משה וכו' | נתלה | אד' ג' זכות | עליה | א' ח' - 19 מילה | א' ח' - 20 לו מ' ח' | כשאמר וכו' | מ' היה חולך להוציא את יש'
ממצרים ועל שנתרשל, אב הלך להוציא (א' ג' את) יש' ממצרים ועל שנתעצל -

דברים כד ג: 5 נצטער וכו'. עיין בחג' וכן מבי' דרשב"י
עכשיו אתה מביא ארץ האחרונים וכן פ"ו ואתה מביא
אחרים להכניסם במצרים. ועיין שמ"ר פ"ד ס"ד: 6 שלוחיה.
במדרשבי' הפוכה שית' ר"י ור"א ובפ"ו כלפנינו ואונקלוס
גראה דתפס בשיטת ר' יהושע ויונתן כדעת ר"א ועיין מ"א
ולשון הש"ס דף שכו לא הבנתי דאחר שהביא שיטת ר"י
כתב אי נמי ששלחה ופטרה הימנו במאחר ופרע לו מתן
מוהרה ולא אדע מאיזה טעם פירש כן דברי ר"א, אבל דף
שלה מביא דעת ר"א המודעי בלי פירושו. וגם במ"ע ראיתי
שכתב דלא נתברר לו לשון שפטרה במאמר והרי הפירוש
פשוט שפטרה בדבור בלבד, ועיין רש"י: 7 ודאי. ר"ל
כמשמעו: 8 נכר יה. דורש נוטריקון כדרכו, ועיין מכלי'
דרשב"י, פ"ו, ובש"ט דף שכו השמיט דעת ר"א המודעי
אבל דף שלה מביא: 11 שיהיה לך תחלה. גראה דהיינו
אותו שלא מל, עיין ת"י שמות ד כד ועיין מ"א ומה שהביא
המ"ל חלוקי דעות בזה. ועיין גם כן תשובות רדב"ז ח'ה
ב' אלפים קסח: 12 אין אלה וכו'. ספרי דברים פי"ב ומ"ת
שם כד (דף טו), גדרים ט"ה, ערכין טו, שמ"ר פ"א ס"ג
תנחומא שמות ס"ב, תדב"א פ"ו דף פג: 16 ששלש עשרה
בריתות. דשלש עשרה בריתות נאמרו בפרשה בראשית
פסוק יז: 18 שלא נתלה וכו'. שמ"ר פ"ה ס"ח: 19 רבי
אומר וכו'. בא"צ מגיה על פי המשנה דגדרים פרק ג יא

ש"א יד כד
מ"ב ה כג

ירמיה ט כה

ממצרים, ועל שנתעצל במילה שעה אחת, בקש המלאך להרגו, שני ויהי בדרך במלון.
 ר' יוסי אומר, חס ושלום לאותו צדיק שנתעצל במילה שעה אחת, אלא אמר, ימול ויצא
 הרי סכנת נפשות, ישהה וימול, המקום אמר לו לך והוציא את עמי ישראל ממצרים;
 אלא על שנתרשל בלינה קודם המילה, לכך בקש המקום להרגו, שני ויהי בדרך במלון
 וגו'. ר' שמעון בן גמליאל אומר, לא בקש המלאך להרגו את משה אלא לתינוק, שנאמר
 כי חתן דמים אתה לי, אמרת צא וראה מי קרוי חתן, תינוק או משה, הוי אומר תינוק.
 ושם האחד אליעזר כי אלהי אבי בעורי ויצילני מחרב פרעה. ר' יהושע
 אומר, אימתי הצילו המקום, באותה שעה שאמר לו דחן, מי שמך לאיש שר ושופט
 עלינו וגו' וישמע פרעה את הדבר הזה, אמר, תפשו את משה והעלוהו לבימה וכפתוהו
 והניחו הסיף על צוארו. באותה שעה ירד מלאך ונדמה להם כדמותו של משה, תפסו
 את המלאך והניחו את משה. <ר' אליעזר אומר, בני אדם שתפשו את משה> עשאן
 המקום כתים כתים אלמים חרשים וסומים, והיו אומרים לאלמים היכן הוא משה ולא
 היו מדברים, ולחרשים ולא היו שומעים, ולסומים ולא היו רואים, כענין שנאמר ויִאמֶר
 ה' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם וגו', לכך נאמר כי אלהי אבי בעורי.
 ויבא יהרו חתן משה ובניו ואשתו אל משה, והלא כבר נאמר ואשתך ושני
 בניה עמה, שומעני שהיו בניה ממקום אחר, ת"ל ובניו ואשתו אל משה. בניו של משה
 היו ולא היו בניה ממקום אחר.
 אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים. הרי הכתיב מתמיה עליו
 שהיה שרוי בתוך כבודו של עולם ובקש לצאת למדבר ציה ותוהו ואין בו כלום, לכך
 נאמר אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים.
 ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך ואשתך ושני בניה עמה

שמות ד יא

רבי אומר גדולה מילה שאברהם אבינו לא נברא תמים עד
 שמל שנאמר התהלך לפני והיה תמים. אמר רבי יהושע בן
 קרחא בא וראה כמה גדולה מילה שכל זכיותיו וכו' וכן
 בפ"ז מעתיק כאן ריב"ב אומר גדולה מילה שכל זכיותיו
 וכו' והשאר השמים: 2 אמר וכו'. תפסתי בגירסת כ"מ
 וכן הוא נדדים לא, אלא כך אמר (ושם בשם רבי) ובירוש'
 לח ע"ב אלא שהיה דן בעצמו ואומר: 4 שנתרשל. בא"צ
 מגיה שנתעסק וכ"ה במ"ה ובבלי שם לח. אלא מפני מה
 נענש משה מפני שנתעסק במלון אבל בירושלמי כלפנינו
 אלא ע"י שנתעצל בלינה: — שני' וכו'. עיין כל זה בבסמן
 לעיל ובתוספתא נדרים פ"ב ה"ד ובשמות רבה פ"ה ס"ח:
 6 תינוק. ירוש' לח ע"ב, בבלי לב, ש"ס דף שלח: 8 אימתי
 הצילו וכו'. פ"ז וש"ס דף שכן: 9 אמר וכו'. נראה דצ"ל
 כמכילתא דרשב"י ר' אלעזר המודעי אומר תפשו וכו': 11
 ר' אליעזר וכו'. ש"ס שם, ובירוש' ברכות יג ע"א בשנייה
 בשם בר קפרא וריב"ל. ועיין ירוש' עבודה זרה מב ע"ג,
 ושהש"ר פ"ז פסוק ד' ושוח"ס ד, ושם"ר פ"א ס"לא, ודב"ר
 פ"ב ס"ט, ותנחומא שמות ס"י, ורש"י: 16 שומעני וכו'.
 פ"ז, ש"ס דף שכן: 18 אשר וכו' אלהים. מיותר כאן וכן
 בסוף: 19 כבודו וכו'. פ"ז וש"ס שם ורש"י:

1 שני' וכו' במלון] מ' ח' — 2 כ הצדיק | שעה אחת] מ' ח' |
 אמר] אב' ח', ד דרש משה ק"ו | א או' — 3 מ לי | לך
 הוצא את ישראל | אב' והוצא את ישראל מארץ מצרים |
 ל הוצא — 4 על | ד ח' | ל מ' ע"י | ח' | שנתעסק |
 שנתרשל] כ' ג' במילה וגמחק | מ בלינה תחלה | לך | אב'
 למילה | כ' לך נאמר בקש | המקום] מ' ח', אב' המלאך |
 שני' | אב' ח' — 5 וגו' | אכב' מ' ח' | את משה] א' ח' | כ' למשה
 אלא | מ אלא התינוק — 6 אתה לי] כ' ח' | אמרת צא וראה]
 מ' ח' | כ' קראו חתן דמים | אכב' משה | כ' ח' | או התינוק |
 אב' התינוק | מ אומר זה התינוק — 7 וק' שם | ושם עד
 סה"ד] מ' ח' | ושם וכו' בעורי] מ' ח' | כי וכו' פרעה] כ'
 ח', א וגו' — 8 אכב' בשעה | שר וכו' וגו'] מ' ח' |
 9 עלינו] א' ח' | עלינו וגו'] כ' ח' | הנה] מ' ח' | ק' אמ',
 אב' אמרו | מ והעלוהו וכפתוהו והכהו הסיף על צוארו ירד
 המלאך — 10 והניחו] כ' ג' אף | א את הסיף] באותה שעה]
 אכב' ח' | אב' המלאך | ל'ש בדמותו | 11 את בפי' | כ' ח' |
 המוסגר ד' ח' — 12 כ' הקב"ה | כתים כתים] א' ח' | אב'

עשאן אילמין עשאן חרשין עשאן סומין | חרשים] ק כפול | מ סומים חרשים | והיו וכו' וגו' שיד' | א' ח' | מ חיה אומר |
 הוא] מ' ח' — 13 ל' לחרשים לסומים | ל' ח' אל משה | ויאמר ד' | אליו] כ' ח' — 14 או וכו' בעורי] מ' ח' | או וכו' וגו']
 כ' ח' — 15 ובניו וכו' משה] מ' ח' | אל משה] אכב' ח' | ואשתך] ד' ח' — 16 וכן בגין | טב שומע אני | א לך נאמר ובניו |
 אל וכו' אחר] א' ח' | אל משה] מ' ח' — 17 הוין] מ' ח' | היו בפ"ב | טב ח' — 18 אשר וכו' האלהים] אכפש ח' | הר האלהים]
 ט ח', מ וגו' | הרי] מ' ח' — 19 עולס] א' ח' | טכמפש אל המדבר מקום | אטב ח' | תוהו שאין בו כלום | לך וכו' | מ' ח' —
 20 אשר וכו' | אטב ח' — 21 אל | וק' ח' | א משה וגו' | בא אליך] וק' ח' | ל וגו' | בא וכו' עמה] טב ח' | ואשתך וכו' עמה] מ'

- ר' יהושע אומר: כתב לו באגרת: ר' אלעזר המודעי אומר, שלח לו ביד שליח ואמר לו, עשה בניני, ואם אין אתה עושה בניני, עשה בנין אשתך ואם לאו, עשה בנין בניך, לכך נאמר ויאמר אל משה וגו'. ר' אליעזר אומר: נאמר למשה אני, אני הוא שאמרתי והיה העולם, אני הוא המקרב ולא המרחק, שנאמר 'האלוה מקרוב אני נאם ה' ולא אלהי ירמיה נג כג' מרחוק, אני הוא שקרבתי את יתרו ולא רחקתיו, אף אהה, כשיבא אדם אצלך להתגייר ואינו בא אלא לשום שמים, אף אתה קרבהו ולא תרחיקהו. מכאן אתה למד, שיהא אדם דוחה בשמאל וימין מקרב, ולא כשם שעשה אלישע לגחזי ורחפו לעולם.
- ויצא משה לקראת חתנו. אמרו, יצא משה אהרן נדב ואביהוא ושבעים מזקני ישראל <ואחריהם כל ישראל>, ויש אומרים, אף שכינה יצאת עמהם.
- וישתחו וישק לו. איני יודע, מי השתחוה למי, או מי נשק למי, כשהוא אומר: וישאלו איש לרעהו לשלום, מי קרוי איש, הלא משה, שנא' 'והאיש משה עניו מאד, הוא אומר, לא השתחוה ולא נשק אלא משה לחמיו, מכאן אמרו שיהא האדם מוכן לכבוד חמיו. — ויבאו האהלה, זה בית המדרש.
- ויספר משה לחותנו, למושכו לקרבו לתורה. — את כל אשר עשה ה'. שנתן תורה לעמו ישראל. — את כל התלואה, במצרים. — אשר מצאתם, על הים. — בדרך, זו מלחמת עמלק. — ויצילים ה', הצילים המקום מן הכל.

1 שליח. פ"ז ש"ט, ובשמי"ר פ"ז ס"ב ותנחומא ס"ו שיטתם הפוכה וכו' במכדרשבי, ועיין תדב"א פ"ז (דף ל). ורש"י וראב"ע ורמב"ן: 2 עשה בנין אשתך, וכו' רבה ותנחומא פ"ז וש"ס אבל לשון רש"י אבא אין אתה יוצא בגיני צא בנין אשתך ואם אין אגורה יוצא אשתך צא בגין שני בניה: 3 ר' אליעזר וכו'. דרש דוידאמר אל משה קאי על הקב"ה שאמר למשה אני וכו' אני הוא שאמרתי וכו' ובמקום נאמר הגיה בא"צ וא"א וז"ל הב"ה א"מ ר' ואפ"ר דצ"ל מפי הגבורה נאמר למשה כאשר הוא בספר והזהיר דף לה ע"א מכדרשבי ותנחומא ורבה, ובש"ס דף שכח במבא מאמרו של ר' אליעזר על הכתוב ויצא משה לקראת חותנו וכו' בקצור, בפ"ז ובתנחומא שם ורבה מסיים קרבהו ואל תרחיקו מיד ויצא משה לקראת חותנו: 6 מכאן וכו'. מכדרשבי, סנהדרין קז, טוטה מז, פ"ז, ש"ס דף שכח, ובא"צ מגיה בשתי ידיים במקום לעולם, וא"צ: 9 וי"א וכו'. מכדרשבי איתא וי"א אף ארון, ועיין רש"י: 11 מי וכו'. מ"א: 12 מכאן, פ"ז, מיכן שחייב אדם להיות נוהג בכבוד חמיו, וכן ש"ס דף שכח, ועיין מכדרשבי ורש"י: 13 המדרש. מדכתבי בה"א הידיעה, ועיין מכדרשבי, פ"ז וש"ס, וכן ת"י ואותו למשכן בית אולפנא: 14 לתורה. פ"ז, ש"ס, רש"י: 15 שנתן תורה. בא"צ מגיה ביציאת מצרים ובראשונה יש להעיר דגרא דאיהו חסרון כנאן הדרש קאי על אודת ישראל, ובמכדרשבי דרש בתחלה את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים שקול פרעה כמצרים ומצרים שקולין כפרעה. ולשון פ"ז מכאן שכללותה של תורה מרובין יותר מפרטותיה ונראה דהם דברי עצמו ורצה לומר דהתורה לא ספרה כפרטות כל המאורעות וזה מרומם בבלות את כל. ועכ"פ הדרש שנתן קאי אמלות על אודת ישראל אבל בעקר הגירסא יש לפקפק ונראה דבגירסת כ"מ אע"ג דהיא משוללת הבנה בשאר זכר לגי' העקרים ולשון המכ"י דרשבי על אודות ישראל שתדע עמי בישראל, ובשכל טוב דף שכח איתא את כל אשר עשה לפרעה ולמצרים על אודת ישראל כדי שיודה לישועת של ישראל ומכל זה נובל לשער כי במקום תורה צ"ל תורה בלתי וכו' במכדרשבי מגיה כדי שתודה עמי בישראל אבל לשון זה עצמו צריך באור: 16 הכל. מכדרשבי, וכן ת"י, פ"ז, מ"א רש"י:

1 כ ר' א'עזר | מ אמר — 2 מ ואם לאו עשה בגין אשתך | עשה בפ"א | ד צא | ט בגין בניך ואם אין את עושה בגין בניך עשה בגין אשתך, אכ ואם אין אגרת עושה בגין אשתך עשה בגין בניך | ד בניה | לכך וכו' וגו' | ט ח' — 3 מ נאמר ואשתך ושני בניה עמה | אכ משה אני חותנך יתרו (א ח') | ב ר' אליעזר | אני בפ' ב | ולמ' ח' | הווא | ק ח' | ט שאמר — 4 מ שבראתי את העולם | הווא | ד ח' | במקרא: האלהי, וכו' ר' ורבה | האלוה | וק האלי, אטכ"ש האלהים | מקרוב | ק ג' באו | א ד' וגו' | נאם וכו' מרחוק | כ מ ח' | אלהי | יכ אלי, ש האלהים — 5 הווא | אר ח' | מ אני קרבי | אגרי | ט ח' | אטכ ואף | ד כשבא | מ להתגייר לשמים קרבהו | להתגייר | ב ח' — 6 אדכ אינו | טכל לשם | אף | ב ואת | א ואף | אטכ ואל | ט תרחקו | מכאן וכו' | מ ותהא שמאל דוחה וימין מקרבת — 7 א'כ ומקרב בימין, ט יקרב בימין | אט לא | אטכ שדחפו | כ מן העולם — 8 משה בפ"ב | ד ח' | אטכ ואהרן | מ זקנים, ט זקני ישראל — 9 המוסגר ארכ ח' | ויש אומרים | כ וישראל אומ' | יצאת | מ ח', כ יוצאת, א יצא, ט יצתה — 10 איני יודע וכו' אר מ ח' | כשהוא אומר | אכ ח', מ הרי הוא אומר — 11 לשלום | ד ח' | טמ הוי אומר זה משה | עניו מאד | ד ח' | א הרי לא | ב הלא הוי לא — 12 אומר ט ח' | מ אומר משה נשק והשתחוה לחמיו | אמרין | מ ח' | אכ למדנו, ט אתה למד | אטכמ אדם נוהג בכבוד חמיו | מ 14 לחותנו | א ג' וגו' | ארפ ולקרבו | את וכו' ישראל | מ ח' | עשה | ב ח' | ה' | א ג' וגו' — 15 שנתן וכו' | אכ שתורה כעמך (א בעמך) ישראל | במצרים וכו' | ד אשר מצאתם בדרך אשר מצאתם על הים, מ על הים | במצרים | ט ח' | 16 כ זה | דר' מ ח' | המקום | מ ח' | אכמ מכולם, טק מכל

אשר הציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה. מיד התנין הגדול ההוא, שנאמר

עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים. עד עכשיו לא הודה לו בדבר כי גדול ה', אמר, מתחלה לא היה עבר יכול לברוח ממצרים שהיתה סוגרת ומסוגרת, ועכשיו הוציא ששים ריבוא בני אדם ממצרים, לכך נאמר כי גדול ה', ומה ת"ל מכל האלהים, אמרו: לא הניח יתרו עבודה זרה בכל העולם, שלא חזר עליה ועברה, שנאמר מכל

1 על כל הטובה אדב ח' | וגו' כמכ ח' א אמ' לו |
המן מ הנאה — 2 מ א"ל מ מן זה | אטכ, פת | מ פת
בשר ודגים והביתס וטעם כל — 3 מ מטעמים, | הטעמים |
שבעולם | מ ח' | שני' | רק ד | טובה וכו' | מ טובה טובה
על כל רבי אלעזר וכו' | הטובה בפא' | ט ח' — 4 אומר |
כ | א' והבאר בפא' | כ הנאה | הוה ד' ח' | א הוה א' אומר |
ט אמר — 5 שנתן לנו המקום | מ ח' | א לו | מ חדש...
ישן | אטכ טעם, וכן ככולו | מ טעם חלב ודבש וכל
המתקים | א המתקים, ק המתוקים | טעם בפד' | ט ח' —
6 ש' וכו' הטובה | מ ח' | טובה | ק טובה — 7 טמ ר'
אלעזר | אר' | ט ח' | מ אמרו לו המקום עתיד ליתן | א
אמ' | ט א"ל — 8 טובות | מ ח' | אטכמ הבא
העולם | כ ועולם | חדש ומלכות בית דוד כהונה ולויה | ה
כהונה ולויה) — 9 עכר וכו' | מ ש' טובה שטובה | ע כל |
כל הטובה | ט ח' | וכו' וכל הטובה | ע כל | הטובה | ט ח' |

המוסגר טוב | וק ואומר — 10 ברוך ד' | א' ח' — 11 ויאמר וכו' יתרו ש'יג | ט' ח' | וגו' | אכמ' ח' | א' ר' פפיס, ש
ר' פפוס | ישראל | מ' ח' | שהרין | מ' ח' — 12 אכ שיש | אכמ' ובירך | למקום וכו' מ' צרים | מ' ח' — 14 אשר וכו' מצרים | כ
ח' | אכ ד' | מיד פרעה | כמ' מיד פרעה | ט' אתכם מיד פרעה | פרעה | ט' לא מיד פרעה אלא, כ' ב' ארל |
ההוא וכו' עשיתני | אט' ח' | ההוא שני בן | וק' ח' | ההוא וכו' הגדול | ל' ח' — 15 בן | מ' ח' | ההוינך וכו' | מ' ח' | בתוך
יארורו וכו' | כ' מקוצר בר"ה | ב"י | אשר וכו' עשיתני | כמ' ח' — 16 מ' משעבוד ההוא | ההוא | ט' ח' — 17 כי וכו' האלהים
אכמ' ח' | מכל וכו' ד' | ט' ח' | לו | אכמ' ומכדרשב"י ח' — 18 ארב' אמרו, וכו' מכדרשב"י, ט' אמ' | כ' בתחלה | מ' יכול
עבר | שהיה וכו' ומסורת | אט' כמ' | מכדרשב"י ח', אבל רש"י נראה שהיה גורס כן — 19 טוב הוציא הקב"ה | ט' המקום |
עבר וכו' ח' | מ' ח' | ומה ח' | ק' א' | מכל וכו' מחת ש' ב' ע' ח' | ט' ח' — 20 א' בעולם | בכל העולם | מ' ח', ב' ב'
מל | ד' שלא עבר עליה ולא עבדה | פ' לעבדה | שני' האלהים | ח' —

האלהים. ונעמן הורה בדבר יותר ממנו, שנא' הנה נא ידעתי כי אין אלהים בכל הארץ מ"ב ה טו
כי אם בישראל. וכן רחב הזונה אומרת, כי ה' אלהיכם הוא אלהים בשמים ממעל יהושע ב יא
ועל הארץ מתחת.

כי בדבר אשר ודו עליהם. אמר: מכירו הייתי לשעבר ועכשיו ביותר
5 שנתגדל שמו בעולם, שבמה שחשבו מצרים לאכר את ישראל, בו בדבר נפרע מהם
המקום, שנאמר כי בדבר אשר ודו עליהם.

ויקה יתרו חותן משה עולה וזבחים לאלהים. הרי הכתוב מתמיה עליו,
אדם שהיה עובד ומוזב ומקטר ומנסך ומשתחוה לעבודה זרה שלו, עכשיו הוא מביא
עולה וזבחים לאלהים.

ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חתן משה לפני האלהים. 10
ומשה להיכן הלך, והלא מתחלה יצא לקראתו, שנא' יוצא משה לקראת חותנו, ועכשיו
להיכן הלך. אלא מלמד שהיה עומד ומשמש עליהם. מהיכן למד, מאברהם אבינו.
אמרו: הדבר הזה דרש ר' יצחק ואמר, כשעזר רבן גמליאל סעודה לחכמים, היו כל
חכמי ישראל מסובים אצלו: עמד רבן גמליאל ושמשן, אמרו החכמים: אין לנו כדי
15 שישמשנו, אמר להן ר' יהושע: הניחו לו שישמש, שמצינו שגדול מרבן גמליאל שמש
את הבריות; אמרו לו, אי זה זה. אמר להם: אברהם אבינו גדול העולם, שישמש מלאכי
השרה, והיה סבור בהן שהם בני אדם ערביים עובדי עבודה זרה, רבן גמליאל שישמש
חכמים לומדי תורה, על אחת כמה וכמה. אמר להן ר' צדוק: הניחו לו שישמש, מצינו
גדול מרבן גמליאל ומאברהם שישמש את הבריות; אמרו לו: אי זה זה, אמר להם:
20 שכינה, שבבל שעה מספיק מוון לכל באי העולם כדי צרכן ומשביע לכל חי רצון, ולא

1 הורה] מ, וכן ילקוט יהושע, ד יודע, אב גודע | אב
הימנו — 2 הוונה] מ ח' | מ אמר | א אלהיכם וגו' | הוא
כ ג' ד' | ד האלהים | ממעל וכו' | מ ח' — 3 ועל הארץ
מתחת] כ ח' — 4 עליהם] מ ח' | אמר | ארטיב ח' | ד
היה — 5 שנתגדל שמו בעולם] מ ח' | אטיב שבמחשבה
שחשבו | ט שחשב | ט כ מצריים | בו וכו' שני] ט ח' |
בדבר] ד ח' — 6 המקום וכו' עליהם] מ ח' — 7 לאלהים
רק ד | הרי] דט ח' — 8 שהוא | ב שהיה עומד | ד
עובד ע"ז ומנסך | א מזבח, ט וזבח | ב ומקטיר | ומנסך
ומשתחוה] מ ח' | שלן] כמ ח' | ט ועכשיו | הוא | א ח' —
9 אב לה — 10 לאכל וכו' האלהים] טבמ ח', א וגו' —
11 ועכשיו וכו' הלך] מ ח' | ועכשיו] ד ח' — 12 אלא

ש"ט דף שט, רש"י: 1 הודה. כצ"ל, ובא"צ מגיה הודה
אותן ביותר. ועיין בה"ג וכן הוא מכדרשב"י וש"ט. ועיין
דבר פ"ב סיכה, ילקוט יהושע י, מלכים רכט, אגרת שמואל
פ"ט ס"ז: 2 אומרת. בא"צ מוחק ולא ידעתי למה: 4 מכירו
וכו' בעולם. בא"צ מוחק אבל איתא בכל הנוסחאות וכן
מכדרשב"י, ועיין לעיל בשלח פ"ו, ובמ"ע סובר דהועתק
משם לכאן: 5 שבמה שחשבו וכו'. מכדרשב"י, פ"ו, ש"ט
דף של ושלח, תנחומא ס"ה, תנחומא ב ס"ה, רש"י, ת"י,
והזהיר לה: 6 שנא'. בא"צ מוחק: 8 עכשיו. מכדרשב"י,
פ"ו, ש"ט דף של: 12 עומד ומשמש. מכיל' דרשב"י, פ"ו,
ש"ט, ת"י, רש"י, והזהיר לה: 13 ר' יצחק. בא"צ מגיה
ר' צדוק, וכן הוא במכיל' דרשב"י. אבל בפ"ו כלפנינו, וכן
בס' והזהיר: 17 והיה. בא"צ גורס והוא היה:

אטיב ח' | עליהם] אב ח' | ב שהיה עומד משה ומשמשן | מהיכן עד סה"ד] ט ח' | כמ ממ, א וממי | ב אתה למד —
13 אמרו וכו' ואמר] מ ח' | ואמר] אב ח' | מ וכשעשה, אב שכשעשה | אב כל החכמים | א חכמים | יושבין מטובים | א מטובין) —
14 מ והיה רבן גמליאל עומד ומשמשן | החכמים | אר"ב ח' | אבמ אינו בדין] ט כדאין — 15 אב שישמשנו רבן גמליאל, ל"ז מ ח' |
אבמ וישמש מצינו | שגדול וכו' | אב גדול מרבן גמליאל | א שישמש את הבריות | אמרו וכו', ב גדול שישמש שרבן
גמליאל שישמש את הבריות — 16 ל"ז אר' ח' | זה בפ"ב] מ ח', א הוא | להם] מ ח', אב | זה | העולם] מ ג' היה | אב את
מלאכי — 17 ד שהיה | בהן] רק א | בני אדם] מ ח' | ב שהיו ערביים שהן בני אדם עובדי ע"ז | רבן וכו' | כמ על אחת כמה
וכמה שישמש רבן גמליאל | א ח', ב שרבן גמליאל שישמש | חכמים | א את חכמים, מ את החכמים | בני תורה — 18 ד ר' י
יצחק | הניחו לו שישמש | דטמ ח' — 19 מ גדול מאברהם ומרבן גמליאל | ומאברהם] אב ג' אבינו | מ הבריות ואיזה זה
המקום שנתן | לכל אחד ואחד צורכו ולכל גויה וגויה די מחסורה ולא וכו' | א איזה הוא | לדרבנן] כ להן — 20 שכינה | א
הקב"ה, ב המקום שבשמים | שבכל] אב נותן לכל אחד ואחד צורכו ולכל גויה וגויה כדי מחסורה ולא וכו' —

לבני אדם הכשרים והצדיקים בלבד, אלא אף הרשעים עובדי עבודה זרה רבן גמליאל על אחת כמה וכמה שישמש חכמים ובני תורה.
ויבא אהרן וכל זקני ישראל, מה ת"ל לפני האלהים, אלא מלמד שכל המקבל פני חברו כאלו מקבל פני שכניה.

פרשה ב

- ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם, ממחרת יום הכפורים. — מן
הבקר עד הערב. וכי מן הבקר עד הערב היה משה דן את ישראל, והלא אין הדיינין
דנין אלא עד זמן סעודה, ומה ת"ל מן הבקר עד הערב, אלא מלמד שכל מי שמיציא
דין אמת לאמתו, מעלה עליו הכתוב כאלו היה שותף עם הקב"ה במעשה בראשית;
כתיב הכא, מן הבקר עד הערב, ובמעשה בראשית כתיב, ויהי ערב ויהי בקר וגו'.
וירא חתן משה, מה ראה, ראהו שהיה כמלך יושב על כסאו והכל עומדין עליו;
אמר לו: מה הדבר הזה אשר אתה עושה לעם מדוע אתה יושב לבדך.
ויאמר משה לחתנו וגו'. אמרו: הדבר הזה שאל יהודה איש כפר עכו את רבן
גמליאל, מה ראה משה לומר: כי יבא אלי העם. אמר לו, אם לאו מה יאמר <אמ' לו:
יאמר: כי יבא העם לדרוש אלהים; אמר לו: > כשהוא אומר, לדרוש אלהים, יפה אמר.
כי יהיה להם דבר בא אלי, בין שומאה לטהרה. — ושפטתי בין איש, זה
הדין שאין בו פשרה. — בין רעהו, זה הדין שיש בו פשרה, ששניהם נפטרין זה מזה
כרעים. — והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו. חקים אלו מדרשות,

2 ובני תורה. ספרי דברים פ"ח, מ"א י' (דף ל), קדושין
לבו, מכדרשב"י, פ"ז, ש"ט דף של, והוהיר דף לה: 4 פני
חברו. נמשכתי אחר רוב הנוסחאות, וכן הוא בירוש' ערובין
כב ע"ב. וכן פ"ז אבל בש"ט דף של המקבל פני תלמיד
חכמים, וכן והוהיר דף לה. המקבל פני חכם. ועיין ברכות סד.
ורש"י ובמכדרשב"י נשטם מאמר זה.

(ב) 5 יום הכפורים. אפילו למאן דאמר קודם מתן
תורה בא יתרו מה שמסופר כאן ע"כ לאחר מתן תורה היה
דאז כתיב והודעתי את חקי אלהים וממתן תורה אין יום
פנוי אלא לאחר יום הכפורים ואין הכוונה שיהיה ממחרתו
ממש אלא לאחר כן. ועיין מכדרשב"י, ש"ט דף של, ת"י,
רש"י, רשב"ם, רמב"ם ורא"ם: 8 היה בא"צ מגיה נעשה, וכ"ה
במ"ח. ועיין מכדרשב"י, שבת י', פ"ז וש"ט שם ורש"י:
10 כמלך וכו'. פסיקתא זוטרתי, שכל טוב, רש"י וראב"ע:
13 מה וכו'. שזה כלשון גאון והמדרש דמאחר שסיים לדרוש
אלהים הרי תלה הגדולה בהקב"ה, ז"ר. ובז"נ פירש דאין
התשובה מענין השאלה ועל זה מתרץ תכלית ביאתם לא
לכבודו כי אם לצרכם לדרוש את האלהים ומן הדין שיעמדו
לפניו כתלמיד לפני רבו. והגירסא שבפנים מסכמת יותר
לפירוש הזה, ועיין מכיל' דרשב"י וגם שם הלשון סתום:
17 כרעים. מכדרשב"י, פ"ז ש"ט דף שלא: — מדרשות.
ש"ט דף שלא, ולשון פ"ז המדרשות שהן נחקקין בלב וא"נ

1 הכשרים והצדיקים מ' ח' | אב כשרים בלבד | אכמ אלא
אף (כמ ח') לבני אדם רשעים (אכ ג' ולבני אדם) עובדי
ע"ז על אחת כמה וכמה שישמש רבן גמליאל (א ח') | כ
רבן גמליאל שישמש חכמים (מ את החכמים) בני תורה |
3 ויבא וכו' ת"ל מ' ח' | א י' וגו' | אכ ומה | אלא | מ
ח' | ד כל, כ שכל מי שיקבל — 4 ט המקביל | חברין | ד
חכמים | : כמקבל, אטב כמקביל.

(ב) אכ פרשה ד — 5 וישב וכו' ממחרת | אמ ח' |
וישב וכו' העם | כ ח' | ט משה וגו' ממחרת | מן וכו' | כמ
וישב משה לשפוט את העם וגו' וכי (כ וכן). אט וישב
משה לשפוט (א ג' וגו') וכי — 6 אכמ ועד | משה | ט ח' |
אכמ משה יושב ודן (מ בדין) | מ יושבין | אכ הדיינין
אינן דנין אלא — 7 וק על | זמן | ט ח' | כ הסעודה |
אטב ועד | אלא | מ ח' | מ שכל המוציא דין לאמתו —
8 אטב את הדין לאמתו | אכמ מעלין עליו | הכותב | ל
ח' | היה | אט ח', מ נעשה | כ שותף היה | עם הקב"ה | א
טכ ח', מ להקב"ה — 9 אטב כאן | מ נאמר כאן בקר
וערב ונאמר להלן ויהי ערב ויהי בקר | אטב ועד | ט
ערב | ובמעשה וכו' | אטב ולהלן הוא אומר ויהי וכו' |

וגו' מ' ח', אטב יום אחד — 10 וירא וכו' | מ וכל העם נצב עליך כמלך | א חתן וגו' כמלך | כ משה המלך, ט משה וגו'
כמלך | אטב שהוא יושב | על כסאו | אכמ ח' | עליו | אטב ח' — 11 אמר וכו' | אטב כך אתה (כ את) עושה לך (מ ח')
לישראל (אטב ג' מדוע אתה יושב לבדך, א ג' וגו') — 12 כ לחתנו כי יבא א' העם לדרוש אלהים אמר לו אם וכו' | וגו' |
טמ ח' | ש' | מ של | מ ר' יהודה — 13 אט העם לדרוש אלהים | ט אמר ליה | לן | א ג' כשהוא אומר | המוסגר אכ — 15 דבר |
ט ח' | בא | כ ח' | א דבר וגו' | בין איש | מ ח' | וק בין — 16 בו | מ ח' | פשרה | ארטב ג' מגיד | נפטרין | א ח' —
17 אטב כרעים זה מזה | ואת וכו' חקים | דמ ח' | ואת תורותיו | א ח' —

יִקְרָא יוֹל ל ר' יהושע, ר' אלעזר המודעי אומר: חוקים אלו עריות, שנאמר לבלתי עשות מחוקות התועבות, והתורות אלו ההוראות.

והודעת להם את הדרך ילכו בה, זה הלמוד תורה, ואת המעשה אשר יעשו, זה מצשה הטוב, דברי ר' יהושע, ר' אלעזר המודעי אומר: והודעת להם, הודע להם בית חייהם, את הדרך, זה בקור חולים; ילכו, זו קבורת מתים; בה, זו גמילות חסדים; ואת המעשה, זו שורת הדין, אשר יעשו, זה לפנים משורת הדין.

ואתה תחזה מכל העם, תחזה להם בנבואה. אנשי חיל, אלו עשירים בעלי ממין. יראי אלהים, אלו שהם יראים מן המקום בדין. אנשי אמת אלו בעלי אבטחה. שונאי בצע, אלו שהם שונאים לקבל ממון בדין, דברי ר' יהושע, ר' אלעזר המודעי אומר: ואתה תחזה מכל העם, אתה תחזה להם באספקלריא, כמחית וזשחזון בה דמלכים. אנשי חיל, אלו בעלי אבטחה. יראי אלהים, אלו שעושין פשרה בדין. אנשי אמת, כגון ר' חנינא בן דוסא וחבריו. שונאי בצע, אלו ששונאים ממון עצמם, ואם ממון עצמם שונאין, קל וחומר ממון אחרים.

ושמת עליהם שרי אלפים שרי מאות שרי חמשים ושרי עשרות, שרי אלפים, שש מאות; שרי מאות, ששת אלפים; שרי חמשים, שנים עשר אלף; שרי

אותן לפניהם, פי' ערכם. ובמדרשבי הגירסא להם, ומשמע הכולנה לפני העם. ועיין גירסת הילקוט וכפנים הוא גם פי' ושט דף שלב, וצ"ע: 2 ההוראות. עיין מכדרשבי ולעיל ד"ה המודעי, ושט דף שלב ושלח, ובפ"ז סוטה כ"א כ"א המודעי ולעיל כ"ה, ואיני יודע טעמו: 5 את דודוך וכו'. בא"צ מגיה על פי הגמרא דבבא קמא צט: ובבא מציעא ל: את הדרך זו גמילות חסדים. ילכו זה בקור חולים. בה זו קבורת מתים. וכ"ה במכדרשבי כאן, ויונתן תרגם על פי דעת ר"א המודעי ומתרגמו ראה להגירסא שבתפנים. וכן הוא בש"ט דף שלח ונותן טעם דילכו קבורה מתים לפי שנהא כי הולך אדם אל בית עולמו, ולענין בית חייהם פירש רש"י בבבא קמא תלמוד תורה אבל בבבא מציעא פירש אומנות להתפרנס בו, אבל יונתן תרגם והתודע להון ית צלותא דייצולון בבית כנישתהון, ובש"ט מפרש הודיעם זמנים שילכו לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ולהראות את פני ה' במקום אשר יבחר. ועיין פ"ז ומ"א ובש"ט דף שלב נקט בקצרה דעת ר' יהושע: 7 בנבואה. מדלא כתיב ל"א כגון תבחר או תראה. עיין ר' בחיי ומ"א וש"ט שלב: 8 אבטחה. בש"ט דף שלב בעלי הבטחה כגון ר' חנינא בן דוסא וחבריו שטובטחים הם שהם בני עולם הבא ע"כ וא"כ מערב דברי ר"י ור"א וגם פירושו בענין אבטחה מסופק אבל דף שלח כלפנינו: 10 שחזון וכו'. שרואים בה דברים שאינם יכולים לראות בראיית עין בלבד בלי עזר כלי הבטח, ור' בחיי פירש כעין שחזון חמלכים יארו

ההוראות | דברי וכו' ההוראות | ט' מ' 1 - ר' יהודה | המודעי | ד' ח' | מ' עשות וגו' - 2 מ' התורות | כ' הוריות | 3 והודעת להם | מ' ח' | ילכו בה | ד' ח' | אטב אשר ילכו בה | ד' ח' | מ' זה ת"ל תורה - 4 מ' ר' יהודה | יכ' ר' אלעזר | והודעת להם | פ"ח' | כ' הודעת להן הודע להן חייהן - 5 בית | אכ"מ' | ט' ואת | ד' מ' | ט' אשר ילכו | ט"כ' | זה... זה | ר"ט' | זה | 6 זו שורת הדין | פ' ח' | כ' משורת | אכ"מ' | זה | אכ"מ' | א' לפני | 7 ט' אתה | להם | ד' ח' | ט' נבואה | אכ"מ' | אטב ובעלי - 8 אטבכל הבטחה | 9 אלו | מ' ח' | ט' ששונאין | מ' ממונם | א' ששונאין ממון עצמן בדין - 10 מכל העם | מ' ח' | אתה וכו' | להם | ד' ח' | אתה | מ' ח' | ט' בספקלריא, א' באיתפלקלריא, א' באספקלרא | ט' במחית זו שמחזון, כ' כמחית זו שהיא מאירה למלכים | 11 אטב מלכים | אטבכל הבטחה | אלו | מ' ח' | אכ' שהן עושין - 12 אלו | ד' ח' | אטב שהן שונאים | מ' אכ' | ט' ממונם בשנים | מ' ח' | ששונאין | אכ"מ' | חבריהם - 14 שרי אלפים וכו' עשרות | ט' ח' | אטבכל אלפים שש מאות וכו' | ל' ושרי מאות שרי חמשים -

ממוניהן בחכמת הפרצוף ובסימנין. ועיין ש"י. ובא"צ מגיה חכמים במקום מלכים וא"כ: 11 עושין פשרה. כדי שלא יבא אחד מה לידי שבועה אם גמר הדין, ש"י. אבל אין זה במשמעות ונראה דדורש גם כן עיין בקור הדבין כר' יהושע דאלהים לשון דיין אבל לדעת הכונה דמשום שיראים את הדין משתדלין לעשות פשרה: 12 ששונאים וכו'. שאינם להתיים אחר הממון וכן הוא במ"א שאפילו בממונם אינם חסידים. אבל לשון רש"י ששונאים את ממונם בדין כהיא דאמרין כל דיינא דמפקיין מיניה ממונא דינא לאו דיינא הוא, ע"כ ונראה דעל פי זה הגיה בא"צ ששונאים ממון עצמן בדין, אבל יש לפקפק בירוס הגהה זו דאחר דרש"י מפרש כל הפסוק אליבא דר"י נראה דהיתה לו ג"א אחרת בדברי ר"י לענין שונאי בצע והיא גירסא כן בדברי ר' יהושע וראה להשערה זו שכן בפ"ז גורס ושונאי בצע אלו ששונאין ממון בדין דברי ר' יהושע. ולשון התנחומא ס"ב שונאי בצע שונאין ממון עצמן כ"ש ממון של אחרים והא אמר אפילו אתה שורף גדיש אפילו קצץ את כרמי כהנא אני דיינא, ע"כ. והלשון יותר מחוק ברמב"ן שהביא זה כן בשם הילמדנו, ושם איתא יהי (וצ"ל והיו) אומרים אפילו שורף גדיש: וכו' אני דנו, ועיין סמ"ג עיין צו בשם הת"כ ונראה דאינו אלא ט"ס והכוונה פשוטה שאינו מתירא להצדיק את הצדיק ולהרשיע את הרשע אף אם יגיע לו על ידי זה נזק כי המתחייב בדין ישרוף את גדישו. אבל המכ' נראה דאינה מדברת מזה רק שאינו אוהב ברביו הכסף כאשר פי' הרמב"ן, וכן מוכח מן הלשון שהביא הסמ"ג. ועיין רמב"ם על סנהדרין פ"ב ז, ומ"ת דברים א' טו (דף ח) ועיין פ"ז ובשכל טוב דף שכו מפרש ששונאין ממון עצמן שמינחין עסקיהן ועוסקין לדון דיני ישראל. ובאנקולוס תרגם שונאי בצע

עשרות, ששים אלה. נמצאו כל שרי ישראל, שבע רבוא ושמינה אלפים ושש מאות. — ושפטו את העם בכל עת. ר' יהושע אומר: בני אדם שהם בטילים ממלאכתם >יהיו דנין את העם בכל עת. ר' אלעזר המודעי אומר: בני אדם שהם בטילין ממלאכתם <ועוסקים בתורה יהיו דנין את העם בכל עת.

והיה כל הדבר הגדול יביאו אליך. דברים גדולים יביאו אליך, דברים קטנים ישפטוהם. אתה אומר כן או אינו אלא דברים של בני אדם גדולים יביאו אליך ודברים של בני אדם קטנים ישפטוהם, כשהוא אומר את הדבר הקשה יביאין אל משה, הא אינו מדבר בבני אדם, אלא בדברים גדולים הכתוב מדבר: ונשאו אתך והקל מעלך.

אם את הדבר הזה תעשה וגו', צא והמלך בנכורה. — וצוך אלהים ויכלת עמוד, אם מודה לך ויכלת עמוד, ואם לאו אי אתה יכול לעמוד. וגם כל העם הזה וגו', אהרן נדב ואביהוא ושבעים איש מוקני ישראל, על מקומו יבא בשלום. וישמע משה לקול חותנו. ודאי ויעש כל אשר אמר, כל אשר אמר לו חותנו דברי ר' יהושע, ר' אלעזר המודעי אומר: וישמע משה לקול חותנו, ודאי ויעש כל אשר אמר לו אלהים.

וישלח משה את חותנו, ר' יהושע אומר: שלחו בכבודו של עולם, ר' אלעזר

המודעי אומר: נתן לו מתנות רבות; שמתוך תשובה שנתן לו אתה למד, שנא' ^אאל נא במדבר י לא

1 אלה] אב אפים | אטכמ דייני | כ שבעת | אב ושמונת |
2 אדם] כ העם | שהם] אב ח' | מ שבטלין | ד בדלים —
3 המוסגר דמ ח' | כ שדן | א והיו | ר' אלעזר וכו' |
עת] ט ח' — 4 ועסקין | אכמ בדת' | וק והיו | מ בכל
עת יהיו — 5 כל] מ ח' | יביאו אידן | כמ ח' | א וגו' | כ
יבאו | איךבפא] כ ח' | יביאו בפ' | כ יבאו | ד איך יביאו |
אב ודברים | כ הדברים הקטנים ישפטו — 6 ט ישפטו וכן
בס' | כן | כ ח' | א | כ ח' | מ דבר של גדול | ד הגדולים |
ט יבואו | 7 מ של קטנים | אדם] כ ח' | ד הקטנים | ד
אומר והדבר | ט יביאו אליך הא — 8 אל משה | כ ח' |
הא | ד ח' | הא וכו' | מ הוי אומר בדברים גדולים הכתוב
מדבר | גדולים] אטכ ח' | ד ונשא אתך והקל מעליך |
במקרא: והקל מעליך ונשאו אתך — 9 והקל וכו' | טמ ח' —
10 אם וכו' תעשה] מ ח' | תעשה] ט ח' | וגו' | אטכמפ
וצוך אלהים | מ | ויכלת עמוד | אכמפ המלך | וצוך
וכו' עמוד] מ ח' — 11 א לך את כל העם הזה אהרן וכו' |
ויכלת עמוד] טכמ אתה יכול לעמוד | טב אין | מ לעמוד
בו — 12 וגו' | טכמ ח' | אכמ ושבעים זקנים | א מוקני,
כ זקני | ושבעים וכו' בשלום] ט ח' | על וכו' בשלום] מ
ח' | על מקומו] ד ח' | וק לשלום — 13 לקול וכו' ר'
יהושע] ט ח' | חותנו] כ ג' | וישמע משה לקול חותנו |
יעש וכו' ודאי בשי' הס' | אכ ח' | כל אשר אמר בפ' |
מ ח' | כ חמי' — 14 מ ר' יהודה | ק משה וירא ויעש
ככל וכו' | משה] ט ח' | ודאי רמ ח' | ק ויראה | וק
ככל — 15 לו] מ ח' | אב האלוים — 16 א חותנו וגו' |
הוא שילוח | אש מכבודו, מ מניחו, ק כבודו — 17 שגו'
לו] מ ח' | שגו' | מ ח' | טב ויראה אל וכו' —

דסנן לקבלא ממון, וכן ת"י אלא שהוסיף מלת שיקרא
וגראה דאן הפירוש שחוד ממש אלא מתנה או הלוואה כמו
שפירש הרמב"ן. וכן משמע מן המכדרשבי" דלא גרס מלת
בדין אף בדברי ר' יהושע: 1 ושש מאות. סנהדרין יח,
ועי' בתוספות שם ד"ה נמצאו, וירושלמי שם יט ע"ג,
ותנחומא משפטים ס"ו, מכדרשבי" פ"ו, ש"ט דף שלב,
ספרי דברים פ"ט, מ"ת שם דף ט, ראב"ע כאן וירא':
3 יהיו דנין וכו'. המוסגר הוספת על פי כ"מ וכן הוא
במכ"י דרשב"י וש"ט דף שלג וכן גראה גירסת הפ"ו אלא
שהשמיט דעת ראה"מ: 5 דברים גדולים וכו'. סנהדרין
סז יח, מכדרשבי" פ"ו, ש"ט דף שלג: 8 ונשאו וכו'.
כלומר סרס המקרא ואין והקל צויו, ז"ע. ואפשר דאינו
אלא ט"ס וצריך להיות כאשר הוא בכ"מ. ודרכו של בעל
המכילתא להביא לפעמים המשך הכתובים אף כשאין עליהם
מדרש, ועיין מ"ס: 12 ושבעים איש וכו'. פ"ו, ת"י ורש"י:
15 אהים. פ"ו, ש"ט דף שלג: 16 בכבודו וכו'. בכבוד גדול
ליוה אותו ואפשר דס' ל דאף שכינה הלכה עם משה ללוחו
ור"א דלעיל דאף השכינה הלכה לקבל פניו, ז"נ. בילקוט
ג' מכבודו ופירש בו"ר שלא יהיה במתן תורה ור"א חולק
משום דס"ל דאחר מתן תורה בא ובפ"ו וש"ט דף שלג ג'
לכבודו של עולם וגראה דאף לפי הגירסא בכבודו הכוונה
כן הוא וכמו שאמר לעיל בדר"א אלא המדבר שהיה יתרו
שרוי בכבודו של עולם ומפני כך חזר. ובספרי במדבר פ"י
עט דף עז ובא"צ הפך המאמרים דר"י לדר"א ודר"א לדר"י
17 מתנות וכו'. ופירש וישלח מלשון ויתנה שלוחים לבתו
(מלכים א' ס טז), מ"ע. ועיין ש"ט דף שכנ בפ' אחא שלוחיה
ודףשלו פ"ו: — אתה למד. שלא שלחו לגמרי אל עז כחרך
וישלח שנתן לו מתנות, מ"ע. ולא אדע איך מוכח מן
התשובה שלא שלחו לגמרי וגראה כפירושנו לעיל דמביא
ר"ה שלא חזר מפני שהיה שרוי בכבודו של עולם אלא
נביא ששלח לגמרי בני מדינתו ולפי שאין תועלת לגר
הן החמה ולבנה אבל בעקר הגירסא יש לשקפק בדמכילתא
ה' שביי ודורס מתנות רבות אמר לו הר"ה הולך ומגיייר אי

תעזוב אותנו. אמר לו, אתה נתת לנו עצה טובה ועצה יפה והמקום הודה לדברך, אל נא תעזוב אותנו. אמר לו, כלום הנר מהנה אלא במקום החישך, וכי מה הנר מהנה בין חמה ולבנה, אתה חמה, ואהרן אחיך לבנה, מה יעשה הנר ביניכם; אלא הרני הילך לארצי ואנייר לכל בני מדינתי ואביאם לתלמוד תורה ואקרבם תחת כנפי השכינה.

- שופטים א טז יכול שהלך ולא עשה, ת"ל יובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים. ואמר וילך וישב איוב יב כ את העם, ואין עם אלא חכמה, שני פאמנם כי אתם עם ועמכם תמות חכמה, אל תקרי תמות אלא תומת, כל זמן שהם מתקיים חכמתו מתקיימת, מת חכם אבדה חכמתו עמו. וכן מצינו, משמת רבי נתן אבדה חכמתו עמו. הלכו וישבו להם אצל יושבי יעבץ דה"א ב בה וכי יושבי יעבץ היו, והלא תלמידי יעבץ היו, שנאמר וימשפחת סופרים יושבי יעבץ תרעתיים שמעתיים סוכתיים המה הקנים הבאים מחמת אבי בית רכב. תרעתיים, שהיו מתריעים ונענים; שמעתיים, ששמעו קול תרועת תורה בסיני; סוכתיים, על שום שישבו בסוכות שני יושב באה. ים ונשמע ונעש ככל אשר צונו יונדב אבינו. ירמיה לה

- מעשה באחד שהקריב קרבן מבני שותה מים, ויצאת בת קול מקדשי הקדשים ואמרה: מי שקבל קרבנותיהם במדבר הוא יקבל קרבנותיהם בשעה זו. — ר' נתן אמר גדול הברית שנכרתה עם יונדב בן רכב מהברית שנכרתה עם דוד, שהברית שנכרתה תלים קלב יב עם דוד לא נכרתה אלא על תנאי, שנאמר ואם ישמרו בניך בריתי, ואם לאו ופוקדתי בשבט פשעם; אבל הברית שנכרתה עם יונדב בן רכב, לא נכרתה עמו על תנאי, שני ירמיה לה יט ולבן בה אמר ה' צבאות אלהי ישראל לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל הימים.

בני מדינתי שמתשובה וכו' ולפי' מלתא באפי נפשה היא: 1 וכו' וכו'. בא"צ גורס וכי מהנה במקום חמה ולבנה: 4 ואנייר. עיין ת"י: 6 ואין עם. כלומר האמור כאן, מ"ס: 8 ר' נתן. בא"צ מגיה ר' יוחנן בן זכאי על פי המשנה דסוף סוטה משמת ר' יוחנן בן זכאי כטל זיו התכמה. ועיין ילקוט שופטים לח ואיוב תחקי: 9 וכו' וכו'. אינו מובן ונראה דצריך להיות שני ומשפחות וכו' יעבץ וכי יושבי יעבץ וגו' תלמידי יעבץ, ועיין גיר' המ"ח וילקוט שופטים ופ"ו כאן: 10 סוכתיים וכו'. עיין מכדרשבי"י וספרי במדבר דף עג: 17 כל הימים. ילקוט שופטים לח וירמיה שכג:

1 אמר וכו' אותנו בש' הס' כ ח' | לן א ב' משה | אתה מ ח' | מ טובה והוגנת ויפה — 2 ד חשך | ד וכו' מהנר הננין חמה | מ במקום חמה — 3 אטכ ללבנה | אתה משה חמה | חמה | א ב' זה משה | אחיך אטכמ ח' | א זה לבנה | מ אעשה | הנר | מ ח' | אטכ בין חמה ללבנה | אכ הרי אני — 4 לארצי | ב ב' ומגיד לכל | אטכמ ומגיד | אטכ כל | לכל וכו' | מ את בני משפחתי ואקרבם לתורה כדי שיכנסו תחת | תורה | ט ח' | אב שאביאם | ט ואקרבם | ב לתחת | מ שכינה, א השמים — 5 אטמ הרי הוא אומר ובני, כ הוי אוי הוא ובני | עלו מעיר התמרים | מ ח', אטכ וגו' | ואומר | אטכ ח' | מ וכתיב | ארז | א ח', מ ארז | אט אן, ילקוט איוב תחקי: ארזא חכמים | א עם וגו' | אל וכו' תומת | מ ח' | וכן ילקוט שופטים אבל איוב איתא | אל תקרי וכו' | עד סוף המסכתא | ט ח' — 7 אכ תומת חכמה | כ שהחכם קיים | א קיים | מ מתקיימת עמה | א קיימת | כ החכם — 8 עמו | מ ח' וכן בסמוך | א שמת | כ לו | מ אצל שני ממשפחת יושבי וכו' יושבי יעבץ היו אלא תלמידי יעבץ היו תרעתיים שהיו מתריעים וכו' (ובין אצל ומלת שני מקום ריק) | 9 והלא | א לא | מ משפחות, כ ממשפחות, יק ומשפחת | וגו' | ב ח' — 10 תרעתיים וכו' רכב | אכמ ח' | ל סוכתיים וכן בס' | 11 קול | כ כל | אכמ תרועה בסיני | על שום | א ח', מ על שם שהיו ישראל יושבין, כל על שם | אכ שהיו יושבים | 12 באהלים | מ ח' | יק ונעשה | ככל וכו' אבינו | ד וגו' | אכ כל — 13 שהקריב | א שאמר | מ באחד שאמר קרבן עלי מפני שותי מים, אכ וילקוט ירמיה שכג: באחד שאמר קרבן מבני גשטה (א שותה, ט מן בני אם שותה) מים היום | מ מים היום | מ יצאת, א יצאת | אכמ מבית קדשי (מ קדש) — 14 מ ואמר | אטמ שקבל (א ב' את) קרבנותיהם | כ קרבנותיהם | במדבר וכו' קרבנותיהם | א ח' | מ קרבנכם, טכ קרבנותיהם | דב שעה | א הוא | טכ ר' יונתן, אבל ילקוט שופטים: ר"ג — 15 אט כמ שנכרת (א ב' שהברית) וכן בסמוך | אל יחונדב | בן רכב | מ ח' | שהברית וכו' דוד | ח' | שהברית וכו' | ז: שאותו ברית של דוד לא נכרת עמו אלא | טכ שנכרת — 16 אכ נכרת עמו | בניך בריתין מ וגו', א ב' וגו', כ בניך את דרכם — 17 א פשעם וגו' | אכ שנכרת | בן רכב | מ ח' | אטכמ נכרת | על מ ח' — 18 לכן מ ח' | צבאות | ט ח' | אלהי ישראל | דשג ח' | כל ליהונדב | בן וכו' | מ ח' —

1 אמר וכו' אותנו בש' הס' כ ח' | לן א ב' משה | אתה מ ח' | מ טובה והוגנת ויפה — 2 ד חשך | ד וכו' מהנר הננין חמה | מ במקום חמה — 3 אטכ ללבנה | אתה משה חמה | חמה | א ב' זה משה | אחיך אטכמ ח' | א זה לבנה | מ אעשה | הנר | מ ח' | אטכ בין חמה ללבנה | אכ הרי אני — 4 לארצי | ב ב' ומגיד לכל | אטכמ ומגיד | אטכ כל | לכל וכו' | מ את בני משפחתי ואקרבם לתורה כדי שיכנסו תחת | תורה | ט ח' | אב שאביאם | ט ואקרבם | ב לתחת | מ שכינה, א השמים — 5 אטמ הרי הוא אומר ובני, כ הוי אוי הוא ובני | עלו מעיר התמרים | מ ח', אטכ וגו' | ואומר | אטכ ח' | מ וכתיב | ארז | א ח', מ ארז | אט אן, ילקוט איוב תחקי: ארזא חכמים | א עם וגו' | אל וכו' תומת | מ ח' | וכן ילקוט שופטים אבל איוב איתא | אל תקרי וכו' | עד סוף המסכתא | ט ח' — 7 אכ תומת חכמה | כ שהחכם קיים | א קיים | מ מתקיימת עמה | א קיימת | כ החכם — 8 עמו | מ ח' וכן בסמוך | א שמת | כ לו | מ אצל שני ממשפחת יושבי וכו' יושבי יעבץ היו אלא תלמידי יעבץ היו תרעתיים שהיו מתריעים וכו' (ובין אצל ומלת שני מקום ריק) | 9 והלא | א לא | מ משפחות, כ ממשפחות, יק ומשפחת | וגו' | ב ח' — 10 תרעתיים וכו' רכב | אכמ ח' | ל סוכתיים וכן בס' | 11 קול | כ כל | אכמ תרועה בסיני | על שום | א ח', מ על שם שהיו ישראל יושבין, כל על שם | אכ שהיו יושבים | 12 באהלים | מ ח' | יק ונעשה | ככל וכו' אבינו | ד וגו' | אכ כל — 13 שהקריב | א שאמר | מ באחד שאמר קרבן עלי מפני שותי מים, אכ וילקוט ירמיה שכג: באחד שאמר קרבן מבני גשטה (א שותה, ט מן בני אם שותה) מים היום | מ מים היום | מ יצאת, א יצאת | אכמ מבית קדשי (מ קדש) — 14 מ ואמר | אטמ שקבל (א ב' את) קרבנותיהם | כ קרבנותיהם | במדבר וכו' קרבנותיהם | א ח' | מ קרבנכם, טכ קרבנותיהם | דב שעה | א הוא | טכ ר' יונתן, אבל ילקוט שופטים: ר"ג — 15 אט כמ שנכרת (א ב' שהברית) וכן בסמוך | אל יחונדב | בן רכב | מ ח' | שהברית וכו' דוד | ח' | שהברית וכו' | ז: שאותו ברית של דוד לא נכרת עמו אלא | טכ שנכרת — 16 אכ נכרת עמו | בניך בריתין מ וגו', א ב' וגו', כ בניך את דרכם — 17 א פשעם וגו' | אכ שנכרת | בן רכב | מ ח' | אטכמ נכרת | על מ ח' — 18 לכן מ ח' | צבאות | ט ח' | אלהי ישראל | דשג ח' | כל ליהונדב | בן וכו' | מ ח' —

שלשה דברים נתנו על תנאי: ארץ ישראל ובית המקדש ומלכות בית דוד, חוק

מספר תורה ובריתו של אהרן שלא נתנו על תנאי. ארץ ישראל מנין, שנאמר ^והשמרו ^{דברים יא יז}

לכם פן יפתה לבבכם וגו' וחרה אף ה' בכם. ובית המקדש מנין, שני ^ויהבית הזה אשר ^{מ"א ו יב}

אתה בונה אם תלך בחקתי ואת משפטי תעשה ושמרת את כל מצותי ללכת בהם

והקימותי את בריתי אתך אשר דברתי אל דוד אביך וגו', ואם לאו ^ויהבית הזה יהיה ^{שם ט ח} 5

עליון כל עובר עליו ישם ושרק, ומלכות בית דוד מנין, ת"ל ^ואם ישמרו בניך בריתי ^{תלים קלב יב}

ועדותי זו אלמדם; ואם לאו, ^ויפקדתי בשבט פשעם. ומנין לספר תורה שלא ניתן על ^{שם פט לג}

תנאי, שני ^ותורה צוה לנו משה מורשה. ומנין לבריתו של אהרן שלא ניתן על תנאי, ^{דברים לג ד}

שני ^וברית מלח עולם הוא, ואומר ^והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם. ומנין ^{במדבר יח יט}

לבני יונדב בן רכב שהם מבני בניו של יתרו, שני ^והמה הקנים הבאים מחמת אבי בית ^{דח"א ב נה} 10

רכב. הם בקשו את הרב ויעבץ בקש חכמה, שנא' ^וויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר ^{שם א' ד'}

אם ברך תברכני והרבית את גבולי והיתה ירך עמי ועשית מרעה לבלתי עצבי ויבא

אלהים את אשר שאל, אם ברך תברכני, בתלמוד תורה; והרבית את גבולי, בתלמידים;

והיתה ירך עמי, שלא אשכח את משנתי; ועשית מרעה, שתעשה לי רעים כמותי; לבלתי

עצבי, שלא יעציבני יצר הרע מלעסוק בתורה; ויבא אלהים את אשר שאל, מלמד 15

שנתן לו מה ששאל ולהם נתן מה ששאלו, שנאמר ^ורש ואיש תככים נפנשו מאיר עיני ^{משלי כט ג}

שניהם ה', ואומר ^ועשיר ורש נפנשו עושה כלם ה'. — הא כיצור, תלמיד ששימש את ^{שם כב ב}

הרב והרב רוצה להשנותו, מאיר עיני שניהם ה', זה קונה חיי עולם וזה קונה חיי עולם;

אבל תלמיד ששימש את הרב והרב אינו רוצה להשנותו, עושה כלם ה', מי שעשה

זה חכם סוף יעשהו טפש ומי שעשה לזה טפש סוף יעשהו חכם. 20

כיוצא בו אתה מוצא בנותני צדקה: כיצור עני שפשט ידו לבעל הבית ובעל הבית

רוצה כיתן לו, מאיר עיני שניהם ה'; אבל עני שפשט ידו לבעל הבית ואין בעל הבית

1 תנאי] ב' ג' אלו הן — 2 במ ת"ל — 3 וגו' וכו' בכס' מ' ח' | וגו' | כ' ח' | בכס' | כ' ח' | אכמ בית | אכמ ת"ל | במק' הבית | הנה | ד' ח' — 4 א בחקתי וגו' ואם לאו | אם וכו' וגו' | מ וגו' | ואת וכו' וגו' | כ' ח' — 5 ברית | במק' דברי | ד' לאו והיתה הארץ לשמה | לשממה | על יושביה | מיכה ז יג | והבית וכו' עליו | כ' ח' — 6 וישרוק, טמ ישרוק | א ושרק וגו' | אט מלכות | אבק ת"ל | ד את | ל' ח' | בריתי וגו' | בריתי וכו' אלמדם | אמ וגו' — 7 פשעם

מ וגו', א' ג' וגו' | ד ניתנה — 8 מורשה | כ' ח', אמ וגו' | אמ ניתן — 9 הוא | ז' ח', א וגו', ד היא | ואומר | ד' ח' | אחריני וכו' עולם. | ח' | ברית כהונת עולם | כ' ח', א וגו' — 10 יחונדב | כ' שהוא | מחמת וכו' רכב | כ' ח' | בית | ד' ח' — 11 הרב | כ' הדבר | ק. בקש לתלמידים חכמה | אב לתכמה | חכמה | מ לתלמידו | מ יעבץ | ה' לאמר — 12 א תברכני וגו' | והרבית וכו' בתלמוד | מ' ח' | והרבית וכו' תברכני | כ' ח' — 13 א בתורה | את | וק' ח' | מ גבול | בתלמידים | כ' ח' — 14 ירך | מ חקך | מ עמדי | עמי | כ' כן | כן בטעות | ועשית לי מרעה לבלתי עצבי אם ברך תברכני בתלמוד תורה והרבית את גבולי בתלמידים והיתה ירך עמי | את | אכמ' ח' | ועשית | ד' ג' לי | מרעה | א' ג' לי | כ' שתעשית, מ שתתן — 15 מ ישגבני יצר הרע מלשונות ויבא | אב בתורתך | ויבא | כ' ויאמר | את | כ' ח' | מלמד | ח' ח' | מלמד וכו' | מ' לו נתן מה ששאל — 16 כ' שנתן מה ששאל לו | ד ולמה נתן לו מה ששאל | נתן | מ' ח' — 17 ואומר וכו' ד' ב' ח' | מ' ח' | א' וכתוב — 18 כ' באיה צד תלמיד משמש | אכמ קנה ... קנה | כ' העולם וכן בס' — 19 י' עושה שניהם — 20 אכמ לזה | אכמ סופו לעשותו | א' לעשות | טפש | לזה | ד תלמיד | מ סופו עושה אותו | אב סופו לעשותו — 21 כ' כיוצא בדבר | מוצא | כמ' אומר | אתה מוצא | ח' ח' | א דאז כיצור, כ' דאז באיה צד | כיצור | מ' ח' | ד' העני פושט ידו לבעל הבית לקבל צדקה ובעל הבית אינו רוצה ליתן לו כלום עושה כלם ד' | מ' ובית נתן — 22 ד' ח' | מ' ח' | מ' לבית ואינו רוצה לתת לו עושה וכו' | א' ובית אינו רוצה וכו' |

1 שלשה וכו'. ילקוט דברים תתקנב וספרי קמד: — חוק וכו'. בא"צ מגיה אבל תורה ובריתו של אהרן לא נתנו על תנאי: 11 חכמה: בא"צ מגיה בתלמידים, ועיין גירסת מ"ח: 16 ולהם וכו'. בא"צ מגיה על פי הגמרא כיוצא בו נאמר רש וכו' ועיין פ"ז, ש"ט דף של, ספרי במדבר דף עג, וש"נ: 21 כיוצא וכו'. בא"צ מוזק מכאן עד שיענו אותו ש"ב בע' הס' וגורסו בדברי ר"י:

מ וגו', א' ג' וגו' | ד ניתנה — 8 מורשה | כ' ח', אמ וגו' | אמ ניתן — 9 הוא | ז' ח', א וגו', ד היא | ואומר | ד' ח' | אחריני וכו' עולם. | ח' | ברית כהונת עולם | כ' ח', א וגו' — 10 יחונדב | כ' שהוא | מחמת וכו' רכב | כ' ח' | בית | ד' ח' — 11 הרב | כ' הדבר | ק. בקש לתלמידים חכמה | אב לתכמה | חכמה | מ לתלמידו | מ יעבץ | ה' לאמר — 12 א תברכני וגו' | והרבית וכו' בתלמוד | מ' ח' | והרבית וכו' תברכני | כ' ח' — 13 א בתורה | את | וק' ח' | מ גבול | בתלמידים | כ' ח' — 14 ירך | מ חקך | מ עמדי | עמי | כ' כן | כן בטעות | ועשית לי מרעה לבלתי עצבי אם ברך תברכני בתלמוד תורה והרבית את גבולי בתלמידים והיתה ירך עמי | את | אכמ' ח' | ועשית | ד' ג' לי | מרעה | א' ג' לי | כ' שתעשית, מ שתתן — 15 מ ישגבני יצר הרע מלשונות ויבא | אב בתורתך | ויבא | כ' ויאמר | את | כ' ח' | מלמד | ח' ח' | מלמד וכו' | מ' לו נתן מה ששאל — 16 כ' שנתן מה ששאל לו | ד ולמה נתן לו מה ששאל | נתן | מ' ח' — 17 ואומר וכו' ד' ב' ח' | מ' ח' | א' וכתוב — 18 כ' באיה צד תלמיד משמש | אכמ קנה ... קנה | כ' העולם וכן בס' — 19 י' עושה שניהם — 20 אכמ לזה | אכמ סופו לעשותו | א' לעשות | טפש | לזה | ד תלמיד | מ סופו עושה אותו | אב סופו לעשותו — 21 כ' כיוצא בדבר | מוצא | כמ' אומר | אתה מוצא | ח' ח' | א דאז כיצור, כ' דאז באיה צד | כיצור | מ' ח' | ד' העני פושט ידו לבעל הבית לקבל צדקה ובעל הבית אינו רוצה ליתן לו כלום עושה כלם ד' | מ' ובית נתן — 22 ד' ח' | מ' ח' | מ' לבית ואינו רוצה לתת לו עושה וכו' | א' ובית אינו רוצה וכו' |

רוצה ליתן לו, עושה כלם ד'. מי שהעני זה סוף שיעשרנו, ומי שהעשיר זה סוף שיעני אותו. — ר' יהודה הנשיא אומר, הרי הוא אומר, ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר אם ברך תברכני והרבית את גבולי וגו', אם ברך תברכני, בפריה ורביה, והרבית את גבולי בבנים ובבנות; והיתה ידך עמי, במשא ובמתן; ועשית מרעה, חיים שנתת לי, לא יהיה בהם לא חולי מיעים ולא מיעוש עינים ולא מיעוש הראש; רבולתי עצמי, הא אם אין אתה עושה לי כן, הרני יורד כבן סיני לשאול, ויבא אלהים את אשר שאל, נתן לו מה ששאל.

רבי חנינא בן גמליא אומר, לא נאמרו כל שיעורים הללו אלא בשנה שנייה, בשנה במדבר בב שבקש משה להעמיד מכסיוטינום על ישראל, שני⁹ איש על דגלו באותות לבית אבותם.

חסלת מסכתא דעמלק

10

1 שיעני אותי. בגמרא מסיים כאן זו משנת ר' נתן ר"י יכר
6 כבן סיני. בא"א מגיה בגיטין שכן מתורגם נעצב המלך
על בנו אית נסים מלכא על בריה, ובמכילתא דרשב"י איתא
בגסיות. ועיין כל זה תמורה טז, תרבי"א סוף פ"ו דף לא)
וספרי שם: 7 לא וכו'. בש"ס דף שלד גרס כל הענין הזה
חזר ונאמר בשנה וכו', אבל בפ"ו ומכ"י דרשב"י כלפנינו:
9 מכסיוטינום. עיין בח"ג וגירסת המכילתא דרשב"י ובפ"ו
להעמיד דגלים, וכן פירש בש"ס דמסיוטניות היינו דגלים,
ועיין Krauß: Lehnwörter II, S. 323 u. 3.8

1 דר' | כ ח' | אב מי שעשה לזה עני | מי וכו' | מ מי
ושעשאו עשיר לזה עושה אותו עני ומי שעשה לזה עושה
אותו עשיר | אב סופו לעשותו עשיר ומי שעשה לזה עשיר
סופו לעשותו עני — 2 הרי הוא אומר | מ ח' | ב והרי | א
כמ יעבץ וגו' (מ ח') אם ברך תברכני בפריה — 3 וגו' |
מ ח' — 4 כ והיית | מ חנך עמדי זה משא ומתן | א
בנות | א עמך | א זה משא | ועשית | כ ב' | לי | מ בהם |
כ שלא — 5 לא | מ ח' | ולא מיעוש עינים | מ ח' | אבמ
ראש | מ אם אין — 6 ק בגיטין, מ ברסיני | אב דר' |

את | וק ח' — 8 אב ר' חנינא | מ ר' נחמיה אומר | לא | אב למה | כל מ ח' | א השעורים | מ אלו | הלל | כ ב' לא נאמ' |
9 אב השנייה | בשעה | מ ח' | מכסיוטיוס | כ ח', אש מכסיוטיוס, מ מטכסנות | על בפ"ב | מ ח' |
לבית אבותם | מ ח', א ב' וגו' — 10 רחב | א מסכתא דברי פרשתא קמיתא,
כ מסכתא חצירי? ול מסכתא דוישמע, ק מסכתא דפ' וישמע